

A 2012. február 2-ai Az ökológiai gazdálkodás hazai helyzete - Trendek és kitörési pontok című konferencia-szekcióinak összefoglalója

A 2012. február 2-ai *Az ökológiai gazdálkodás hazai helyzete - Trendek és kitörési pontok* című konferencián három témát választottunk ki, amit részletesebben a délutáni szekciókban vitattunk meg. Ezek: 1) **az ökológiai gazdálkodás oktatása, kutatása és szaktanácsadási rendszere**, 2) **az ökológiai vetőmagok és szaporítóanyagok kérdése**, valamint 3) **az ökológiai termékek értékesítése és marketingje** voltak. Az alábbiakban a szekciómunka eredményeit foglaltuk össze, avval a céllal, hogy azt immár szélesebb körben is megvitassuk a szakmai közösséggel, és a visszaérkező javaslatok és hozzászólások alapján az ágazat számára iránymutató anyaggá fejlesszük tovább.

1. Oktatási, kutatási és szaktanácsadási szekció

Készítette: Papp Orsolya

Átnézték, kiegészítették: Földi Mihály, Dr. Drexler Dóra

Problémafelvetés:

A termelési ágazatok innovációjához elengedhetetlen a tudományos kutatás, hisz eredményeinek köszönhetően jut új és korszerű információkhoz a gyakorlat.

Az ökológiai gazdálkodás világszerte dinamikusan fejlődő ágazat, hazánkban azonban még nem épült ki hozzá széleskörű tudományos háttér. Kevés a hazai kutatás, és a tudományos eredmények nem jutnak el megfelelő formában és hatékonysággal a gazdálkodókhoz. Ugyanakkor a gazdálkodók problémafelvetései sem feltétlenül érnek el a kutatást végző szakemberekhez. Több tőlünk nyugatabbra lévő országban már jelentős horderővel és szervezettséggel bíró kutatási és szaktanácsadási rendszer épült ki, pl. a helyi agrárkamarák, állami és magán kutatóhelyek bevonásával, lehetővé téve a gazdálkodók és az alkalmazott kutatást végző szakemberek közötti kommunikációt.

Az oktatási, kutatási és szaktanácsadási szekció a hazai helyzetet elemezve az elmélet és a gyakorlat közötti távolság okait kívánta feltárni, törekedve arra, hogy a létező számos problémára konkrét megoldási javaslatokat vessen fel.

A szekciómunkában először a felkért hozzászólók fejtették ki álláspontjukat, majd a résztvevők számára nyílt lehetőség a hozzászólásra.

Vitaindító kérdések:

1. Hogyan tehető hatékonyabbá az ökológiai gazdálkodás tudományos kutatása és gyakorlata közötti kommunikáció?
2. A tudományos intézmények által felhalmozott eredmények és alkalmazott szakismeretek hogyan juttathatók el pragmatikus formában, megfelelő kommunikációs csatornákon keresztül a gazdálkodókhoz?
3. Milyen fejlesztésekre lenne szükség ahhoz, hogy a szaktanácsadási rendszer az ökológiai gazdálkodókkal szoros együttműködésben tudja biztosítani a szükséges

ismeretek, tapasztalatok széleskörű átadását, terjesztését és gyakorlati megvalósítását?

Összegzés:

A hazai ökológiai oktatás, kutatás és szaktanácsadás helyzetének széleskörű feltárása és a javasolt megoldások áttekintése a szekciómunka időtartama alatt csak részben teljesült a témakör szerteágazó jellege miatt. A megbeszélés során főleg a szaktanácsadás és az oktatás kérdései vetődtek fel, a kutatói ágazatot a helyszínen főként az ÖMKi képviselte.¹

Általános konszenzus született abban, hogy **mindhárom területen** (oktatás, kutatás, szaktanácsadás) nagy az információhiány, értve ez alatt egyrészt az adott területen tevékenykedő hazai és nemzetközi kollégák közötti kapcsolattartás hiányát, másrészt a naprakész, innovatív ismeretek átadását a kapcsolódó területek és főként a gyakorlat képviselőinek.

A résztvevők szerint **kevés az ökológiai gazdálkodásban jártas szaktanácsadó** Magyarországon,² s az aktívak működése nem szervezett. Az állami tanácsadási rendszer nem vizsgálja a tanácsadók speciális szakmai-gyakorlati készségeit, így előfordulhat, hogy némelyek gyakorlati tapasztalatokkal nem kellőképpen felvértezettek.

Az ökológiai gazdálkodás jelenlegi **oktatása** – akár az a felsőoktatási rendszerben, akár felnőttoktatási keretek közt zajlik – a résztvevők véleménye szerint jellemzően nem gyakorlatorientált és az átadott tudás nem nevezhető egyetemesnek. Az egyes intézményi fokozatok, az OKJ-s képzéstől a mérnökképzésig nem épülnek egymásra, ad hoc jellegűek, tematikájukban sokszor kiforratlanok.

Az **ökológiai gazdálkodás kutatására léteznek jó példák** hazánkban, de a kutatási témák jellemzően nem merítenek a hazai gazdálkodók valós problémáiból, sokszor nem elég közérdekűek ahhoz, hogy eredményeik az ökológiai gazdálkodók széles körét érintsék és segítsék. Meg kell jegyeznünk, hogy ez részben a kutatási projektek esetleges finanszírozási gyakorlata miatt van így. Szintén e miatt nehéz hosszú távra tervezett kutatásokat elindítani és fenntartani.³

Elhangzottak pozitív, **működő hazai példák** is az elmélet és a gyakorlat sikeres összekapcsolására: a Nyugat-magyarországi Egyetem például a Kecskeméti Főiskola Kertészeti Karával együttműködésben indított el tudományos kutatási programot a nyugat-dunántúli öko és integrált borvidékeken, a Nyíregyházi Kutató Intézet minden évben bio bemutatókat, nyílt napot szervez, a Debreceni Egyetemen kutatásokat végeznek új ökológiai szerekkel és módszerekkel kapcsolatban. Az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet úgynevezett *on-farm* programja az ökogazdálkodók részvételével valósít meg kutatásokat, szorosan kapcsolódva a gyakorlat igényeihez. Konvencionális agrárterületen modell értékű az TÉSZ-ÉSZ Nonprofit Kft. munkája ahol a szaktanácsadói rendszer működtetése révén megvalósul az elmélet és a gyakorlat kommunikációja.

¹ 2012 szeptemberében, a szekció szaktanácsadási részét továbbgondolandó, az ÖMKi újabb találkozót szervezett, melyet a NAKVI és az MNVH támogatásával, és az ökológiai gazdálkodásban érintett szaktanácsadók részvételével valósított meg. A rendezvényről bővebben itt olvashat: <http://www.biokutatas.hu/hirek/308-az-oekologiai-gazdalkodas-aktualis-kutatasi-es-szaktanacsadasi-kerdesei>

² Annak ellenére, hogy a NAKVI-nál regisztrált szaktanácsadók közül sokat bejelölték az ökológiai és integrált természetstést szakterületüként, a tapasztalatok szerint kevés a gyakorlati ökológiai gazdálkodásban valóban jártas szaktanácsadó.

³ Az ökológiai gazdálkodás magyarországi kutatás-fejlesztése aktuális helyzetének áttekintése céljából az ÖMKi kérdőíves felmérést végzett 2011-ben a hazai agrár- és élelmiszeripari kutatóhelyek körében. A felmérés eredményeinek összefoglalója letölthető a www.biokutatas.hu weboldaltól.

Az ökológiai ágazat problémájának kezelésére azonban még túl kevés a hazai pozitív, átvehető példa, a gondok megoldása a résztvevők véleménye alapján állami szerepvállalás és a szakmai közösség aktív részvétele nélkül nem lehetséges.

A szekció három témakörében (oktatás, kutatás és szaktanácsadás) az ismeretek átadásának két célcsoportja körvonalazódott:

A. A jövő ökológiai gazdálkodói

B. Gyakorló ökogazdálkodók

A területek közötti információáramlás akadályai és a lehetséges megoldások a célcsoportok szerint is csoportosíthatók:

A. A JÖVŐ ÖKOLÓGIAI GAZDÁLKODÓI

• *Problémák:*

Oktatás

- az **oktatásban** általános jellemzővé vált az elmélet túlsúlya a gyakorlat rovására, így az agrár-ökoszisztéma ill. a gazdálkodás iránti elméleti érdeklődés mellett a gyakorlati alapkészségek kialakítása hiányt szenved már az **alapfokú** oktatási intézményekben (eltekintve pl. az Ökoiskolák Hálózatától);
- nem működik jelenleg egymásra épülő ökológiai gazdálkodói képzési struktúra a **közép-** és **felsőfokú** oktatási intézményekben;

Szaktanácsadás

- a jelenlegi (bár már átalakulóban lévő) **agrár-szaktanácsadási rendszer** nem olyan, hogy az ismeretek és tapasztalatok gyakorlat-központú átadásával segítené az érdeklődő vagy induló biogazdálkodókat. Így az induló biogazdálkodónak jelentős többlet ráfordítással és kockázattal, különböző helyekről kell beszereznie a szükséges információkat.

Kutatás

- a jelenlegi kutatási háttér **nem elég erős és koordinált**, és ritkán kapcsolódik a gyakorlathoz, így pl. a szaktanácsadás számára sem szolgáltat szervezett módon hasznosítható információkat és tudásanyagot.
- nincs kidolgozott koncepció, jogszabályi háttér, központi finanszírozási előírás, azaz hozzáférhető állami támogatás a fenti problémák megoldására;

• *Javasolt fejlesztési irányok:*

- már az **alapfokú** oktatási intézményekben nagyon fontos lenne elkezdni a szemléletformálást (pl. minden iskolában **gyakorló (bio)kertnek** kellene lenni), és az ismeretanyag fejlesztését **következtesen végig kellene vinni egészen a felsőoktatásig és a doktori képzésig;**

- a kezdő biogazdáknak **komplett információcsomag** kidolgozása és folyamatos aktualizálása szükséges, hogy biztos szakmai alapokon tudják megkezdni tevékenységüket (információk kellene a látogatható bemutató gazdaságokról, a termesztéstechnológiákról, adatok a piaci lehetőségekről és az elérhető pályázatokról).
- át kell gondolni a **hazai ökológiai kutatás, a szaktanácsadási rendszer és a gyakorlat közötti kapcsolatot** és annak fejlesztési lehetőségeit, **különös tekintettel a jövő gazdálkodóinak segítése** érdekében.
- **megfelelő koncepciót kell kialakítani** (pl. az Ökogaárdálkodási Akcióterv keretében) az ökológiai gazdálkodás oktatása, kutatása és szaktanácsadása és ezen területek összehangolása vonatkozásában, külön figyelmet fordítva **a fiatal gazda generáció** **segítésére**. A megvalósításához az állami akarat és (társ-)finanszírozás elengedhetetlen.

Független szakmai szervezatként az ÖMKi a már gyakorlott biogazdálkodókkal, hazai biogazda szervezetekkel, öko ellenőrző szervezetekkel, kutatókkal, oktatókkal, szaktanácsadókkal és az állami szervezetekkel együttműködésben továbbra is aktív szerepet vállal az ágazati javaslatok összehangolásában és a koncepció kidolgozásában.

B. GYAKORLÓ ÖKOGAZDÁLKODÓK

- *Problémák:*

Szaktanácsadás és a szaktanácsadók képzése

- a hazai kutatás és a gyakorlat között hatalmas űr tátong, melynek kitöltése a szaktanácsadói rendszer feladata lenne. Az állami **agrár-szaktanácsadási rendszer** működik, reformja jelenleg is folyik. A bejegyzett tanácsadók között (kb. 600-700 aktív tag) az ellenőrzött ökológiai termelők és feldolgozók számához (kb. 2000 vállalkozás) képest **viszonylag magas** az ökológiai és integrált gazdálkodási tevékenységi kört is megjelölők száma (kb. 250 teljes tagszám, ebből ismeretlen az aktív tagok száma).⁴ A tapasztalatok szerint azonban **kevés a gyakorlati ökológiai gazdálkodásban valóban jártas szaktanácsadó**. A továbbképzés és tanácsadás sokszor kimerül a lehetséges támogatások ismertetésében és az azzal összefüggő adminisztrációhoz nyújtott **dokumentációs segítségben**;
- nyitott kérdés az ökológiai **szaktanácsadók** rendszeres és érdemi **szakmai továbbképzése** – a névjegyzéki tanácsadók számára ugyan kötelező évi két szakmai továbbképzésen részt venni, de a megjelölt éves rendezvények között azonban nincs, vagy nagyon kevés az öko témájú;
- mivel egyéni vállalkozói igazolvánnyal végezhető úgy is tanácsadás, hogy ehhez nem kötelező sem a Szakértői, sem a Szaktanácsadói Névjegyzéken való elismerés, így az országban feltételezhetően – szakterülettől függetlenül – átláthatatlan mennyiségű és színvonalú **független szaktanácsadó** tevékenykedik;
- az ökológiai szaktanácsadás feladatának egy részét saját termékeiket vagy szolgáltatásaikat kínáló **kereskedelmi cégek vállalták fel**, azonban egyértelmű, hogy szükség van **független, országos szinten szervezett, minőség tekintetében garantált** szaktanácsadási tevékenységre is;

⁴ A Vidékfejlesztési Minisztérium a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet feladatkörébe utalta a Szaktanácsadói Névjegyzék vezetését.

Kutatás

- szükség van a szaktanácsadást megalapozó **független gyakorlati kutatásokra**, azok eredményeinek gyakorlatba való hatékony beépítésére;
 - léteznek **állami kutatóintézetek, egyetemek**, melyek szolgáltathatnak ilyen eredményeket, de jellemzően nem, vagy csak **kevés** kifejezetten ökológiai gazdálkodással összefüggő kutatást végeznek. A létező kutatások többsége is projekt alapú, ami sok esetben nem igazodik a legsürgetőbb gyakorlati kérdésekhez, és ellehetetleníti a hosszú távú stratégiai tervezést;
 - az állami kutatóhelyek, egyetemek jelenlegi **humán kapacitásai** is korlátozottan teszik lehetővé az ökológiai gazdálkodás gyakorlat-központú kutatását;
 - az **egyetemek** és az állami kutatóintézetek jellemzően rossz anyagi helyzetben vannak, ami érinti a gyakorlati oktatóssal és kutatással erősen összefüggő **öko tangazdaságok** fenntartását is (ld. az ország legnagyobb ökológiai tangazdaságának helyzetét Mezőtúron);
 - kevés jelenleg az ökológiai gazdálkodás témakörébe tartozó, gyakorlatias szellemben megírt magyar nyelvű és magyarországi agro-ökológiai adottságokhoz illeszkedő **szakirodalom**;
 - az **információáramlás gyenge** a szereplők között: a gazdálkodókhöz nem jutnak el a legújabb, számukra is fontos kutatási eredmények, a kutatókhoz nem jutnak el időszerű problémafelvetések a gyakorlat részéről.
- *Javasolt fejlesztési irányok:*
 - A kutatás és a gyakorlat közti távolságot csak az **együttműködésen alapuló**, jól és átláthatóan szervezett öko-szaktanácsadási rendszer lehet képes áthidalni, melynek megteremtésében a Minisztérium felügyelete alatt részt kellene vegyenek a biogazdák érdekképviseleti szervezetei, az öko tanúsító szervezetek, az ökológiai gazdálkodás kutatás-fejlesztésével foglalkozó kutatóműhelyek és szervezetek, a szaktanácsadók és a jelenlegi szaktanácsadási rendszer képviselői. A rendszer koordinálására minisztériumi felügyelet alatt a résztvevőknek egy **hatékonyan működő szervezeti és finanszírozási struktúrát** kellene kidolgozni.
 - Alapot adnak a rendszerhez a **regionális** szinten megvalósuló, kutatóhelyek és gyakorló biogazdaságok között zajló **együttműködések és üzemi kísérletek eredményei** (pl. az ÖMKi on-farm kutatási hálózata);
 - Szintén hozzájárul a rendszer működéséhez a rendszeres **tematikus szakmai találkozók** szervezése: biogazdák, kutatók, szaktanácsadók, oktatók, öko ellenőrök közös részvételével, mely találkozókra megvalósulhat a többirányú információcsere. A találkozók keretében a gyakorlat életszerű problémafelvetéseket adhat a kutatás számára, ill. a kutatás eredményei is eljuthatnak a gyakorlatba.⁵
 - Megoldást jelenthet a rendszeres, **akkreditált szakmai továbbképzések** előírása és szervezése a névjegyzéki, ill. magán szaktanácsadók részére az ökológiai gazdálkodás kutatási eredményeinek gyakorlati bevezetése érdekében (ez a továbbképzés akár összevonható is lehet a tematikus szakmai találkozókkal, mint pl. az ÖMKi legutóbbi szaktanácsadói rendezvénye esetében, ld. 1. lánkjegyzet);

⁵ Ld. például az ÖMKi szakmai műhely találkozóit, pl. a bio-burgonya termesztési vagy a paradicsom tájfajta termesztési napokat.

- Nagyban segítené a szaktanácsadási finanszírozást a **termelő és értékesítő szövetkezetek (TÉSZ) ill. termelői csoportok (TCS)** kialakítása: a VM rendelete alapján a nemzeti támogatás 20%-át a tag TÉSZ-ek oktatási, szaktanácsadási és kutatás-fejlesztési célra kell, hogy fordítsák. Ilyen jellegű, független szaktanácsadói rendszer működésére már van példa a konvencionális és integrált gazdálkodásban (pl. TÉSZ-ÉSZ), e mintát követve, hasonló csoportosulást, rendszert kellene, hogy alkossanak az ökotermelők is;
- a konvencionális termelés gyakorlatához hasonlóan szükséges lenne egy **ökológiai teszüzemi rendszer**⁶ létrehozása az ökofarmok, öko gazdaságok bevonásával, amennyiben vállalják a pontos és precíz adatgyűjtést és adatszolgáltatást – ez az adatbázis technológiai leírásokat is tartalmazhatna (*jó alapul szolgálhat hozzá az ÖMKi on-farm hálózata*);
- a termelői együttműködések elősegítése végett fontos a kapcsolattartás a **sikeress mezőgazdasági termelést** végző TÉSZ-ekkel és termelői csoportokkal: az összefogás jó gyakorlatait szakmai találkozók, konferenciák, üzemlátogatások révén szükséges átadni a biogazdáknak;⁷
- **Megfelelő koncepciót kell kialakítani** (pl. az Ökogaárdálkodási Akcióterv keretében) az ökológiai gazdálkodás oktatása, kutatása és szaktanácsadása és ezen területek összehangolása vonatkozásában. Az ágazat összes szereplője közti együttműködési és kommunikációs stratégiára már léteznek külföldön bevált **jó gyakorlatok**, ezeket össze kell foglalni, és a megfelelőket adaptálni lehet a hazai viszonyokhoz. (*Az ÖMKi szerepvállalását ezen a téren ld. fennebb*).

Mivel a szekció kérdéseinek mindenre kiterjedő megtárgyalására nem volt elegendő az idő, ezért a résztvevők egyetértettek **további találkozók és egyeztetések** szükségességében, akár tematikus bontásban is. A tematikus találkozók megtartása az ÖMKi szervezésében folyamatosan valósul meg. Eddig értékesítés, szaktanácsadás, természetstechnológia és mindezek kutatási vonatkozásai terén zajlottak rendezvények.

⁶ A Mezőgazdasági Számviteli Információs Hálózat (FADN) a mezőgazdasági üzemek pénzügyi-, vagyoni helyzetét felmérő Európai Uniói reprezentatív információs rendszer. Magyarországi alrendszere a Tesztüzemi Információs Hálózat, ismertebb nevén tesztüzemi rendszer, ami a közösségi előírások teljesítésén túl kiszolgálja a hazai információs igényeket is. A felmérés 1900 üzem eredményszemléletű könyvvitele alapján történik, a rendszer az egyéni gazdaságok adatait is a gazdasági társaságokéhoz hasonló struktúrában tartalmazza, tehát az egyéni gazdaságoknak is van mérlegük és eredménykimutatásuk. A minta a 90 ezer magyarországi árutermelő gazdaságot reprezentálja. A magyar tesztüzemi rendszer az üzemszintű adatokon kívül a fontosabb növénytermesztő, állattenyésztő és kertészeti ágazatok adatait is tartalmazza.

⁷ Ennek megszervezésére az ÖMKi vállalkozott, és a VM képviselőjének részvételével június 21-én és július 5-én információs találkozókat tartott a termelői csoportok nyújtotta lehetőségekről. Bővebben: <http://www.biokutatas.hu/hirek/285-informacios-nap-a-termeli-csoportokrol>

2. Ökológiai vetőmagok és szaporítóanyagok szekció

Készítette: Dr. Illyés Eszter (ÖMKi) és Dr. Bela Györgyi (ESSRG)

Átnézték, kiegészítették: Dr. Drexler Dóra (ÖMKi), Földi Mihály (ÖMKi), Kiss Csilla (Védegylet), Ponicsánné Gyovai Ágnes (NÖDIK), Siku Szabolcs (Biokontroll Hungária Kft. - vezető ellenőr), Dr. Korbuly János (NÉBIH, Szőlő-Gyümölcs Szaporítóanyag Felügyeleti Osztály - osztályvezető), Kiss László (Évkerék Ökotanya)

Problémafelvetés:

A jó minőségű szaporítóanyag elengedhetetlen feltétele a sikeres ökológiai gazdálkodásnak. A megfelelő vetőmagokhoz és szaporítóanyagokhoz való hozzájutás gyakran nem is olyan egyszerű, mivel az ökológiai gazdálkodásban az előírások szerint **kizárólag ökológiai körülmények között** előállított szaporítóanyagok használhatók, és **ezek faj- és fajtaválasztéka igen korlátozott**. Az ökológiai gazdaságban termelt vetőmag felhasználási kötelezettsége alól az adhat felmentést, ha az adott faj vagy fajta ökológiai természetű szaporítóanyaga nem áll rendelkezésre, ebben az esetben engedélyt kell kérni a minősítő szervezettől arra, hogy konvencionális termelésű szaporítóanyagot is lehessen használni (vetőmagok esetén csak csávázatlan szaporítóanyag engedélyezett).

Az ökológiai gazdálkodónak lehetősége van arra, hogy a gazdaságában **megtermelje saját felhasználásra a vetőmagját**, de ezt is be kell jelenteni az ellenőrző szervezetnél. A helyben termelt vetőmagok és szaporítóanyagok és a helyi feltételekhez leginkább illő fajták, különös tekintettel a megfelelő tájfajtákra, nem csupán **kevésbé ismertek**, de használatukat a **szabályozás nem segíti elő**, sőt a jogszabályok és adminisztrációs akadályok is nehezíthetik.⁸

A szekcióülés során felvázoltuk a jelenlegi helyzetet és arra kerestük a választ, hogy miként lehetne ezen tovább javítani. Hogyan segíthető elő, hogy a biogazdálkodás számára **megfelelő mennyiségű és minőségű** illetve **megfelelően változatos** szaporítóanyag álljon rendelkezésre? A szekcióülés során megszólaltak a kérdéskörben érintett felkért hazai szereplők, és hozzászóltak, kérdéseket tettek fel a szekció résztvevők, így járva körül minél több szempontból a témát.

Felvezető kérdések:

1. Hogyan segíthető elő, hogy az ökológiai gazdálkodás számára megfelelő mennyiségű és minőségű, és megfelelően változatos, bio-szaporítóanyag álljon rendelkezésre?
2. Milyen új szabályozásokra és minősítési rendszerekre lenne szükség ahhoz, hogy a tájfajta szaporítóanyagok engedélyezetten, megfelelő mennyiségben és minőségben hozzáférhetővé váljanak a gazdálkodók számára?

⁸ Erre példaként említhetnénk az UMVP AKG rendeletét, mely azt feltételezi, hogy ezek a fajták csak génbankokban fordulnak elő, hiszen csak ilyen igazolással rendelkező szaporítóanyag esetén vehető igénybe a kiemelt támogatás, mely egyébként sem jelent nagy motivációt a gazdáknak.

A jelenlegi helyzet értékelése a hozzászólások alapján

Az ökológiai gazdálkodásban engedélyezett és felhasználható szaporítóanyagok változatossága és hozzáférhetősége fontos és időszerű kérdés. A különböző szereplők nagyon sokféleképpen látják ezt. Nem egységes az álláspont azzal kapcsolatban, hogy milyen mértékű legyen a vetőmag-szuverenitás, az ökológiai minősítés mely vetőmagokra és szaporítóanyagokra terjedjen ki. A szekcióban csak részben sikerült azonosítani a kérdéskör vitás pontjait és a problémák megoldási lehetőségeit az idő szűke és a téma terjedelme miatt. A szempontok, álláspontok összegyűjtése megtörtént, a megoldási lehetőségeket is érintettük, a konkrét lépések és a felelősségi körök meghatározása még a szereplők további aktivitását igényli.

Európai Unió tagállam lévén Magyarországra is vonatkozik az ökológiai gazdálkodást szabályozó 834/2007/EK rendelet, így az ökológiai gazdálkodás során a szaporítóanyagtól kezdve a természetesen és a feldolgozáson keresztül meg kell felelnie az egységes követelményeknek. A bio-minősítésű vetőmag előállítása nagyon költséges, mivel sok kézi munkát igényel, a szintetikus vegyszerhasználat mellőzése miatt a betegségeknek, kártevőknek jobban kitett, hozama alacsonyabb. Ezért sokkal drágább, mint a konvencionális.

A **NÉBIH Öko Vetőmag adatbázisában** szereplő magok **nagyobb része külföldről származik**. Magyarországi nemesítésű és hazai termelésű bio-minősítésű vetőmagok szinte csak a gabonafélékre léteznek. Magyarországon a szőlő- és gyümölcsstermesztésben nem áll rendelkezésre hivatalos, minősített ökológiai szaporítóanyag. Ennek a résztvevők szerint egyik oka a **kis magyar kereslet**, ami miatt a hazai előállítás nem éri meg. (Ugyanakkor egyes vélemények szerint ez nem okoz semmiféle gondot az ökológiai gazdálkodást folytató szőlő- és gyümölcsstermesztők számára, hiszen a telepítést követő nem termő időszak a termőre fordulásig elegendően hosszú ahhoz, hogy megfeleljen az előírt átállási időnek).

Az ökológiai szántóföldi növénytermesztésben a saját, **utántermesztett vetőmag** használata a jellemző, míg az öko kertészetben a gazdák vagy külföldi (főleg osztrák) bio minősítésű vetőmagot vetnek el, ami nagyon drága; vagy (és ez a többség) élnek a **csávázatlan konvencionális vetőmaghasználat** kérvényezési lehetőségével.

A vetőmagok esetében több irányból, sokféle problémával kell, hogy szembenézzünk. Néhány fontos szempontot érdemes kiemelni: azok a fajták, melyekből jelenleg kapható bio-minősítésű vetőmag, **nem biztos, hogy az adott tájba, adott ökológiai adottságok közé, vagy egyáltalán az ökológiai termesztésre a legalkalmasabbak, alkalmazkodók és betegséggel szemben ellenállóak**, különösen pl. külföldön, más klimatikus, termőhelyi adottságok között nemesített fajták magjai esetén.

Intenzív kultúrák (pl. kertészet vagy kukorica) esetében a **hibridek használata** az ökológiai gazdaságokban is elterjedt, az ilyen igények kielégítése gyakran csak kezeletlen (csávázatlan), de nem bio-minősítésű, azaz konvencionális vetőmaggal lehetséges, ha egyáltalán megvalósítható. A kis érdeklődés miatt ez **gyakran szinte kivitelezhetetlen**.

Mindeközben ugyanakkor **Magyarországon is folyik bio-minősítésű vetőmag előállítás**. A Magyarországon termelt – nagyrészt külföldi nemesítésű – ökológiai vetőmag **99%-a azonban külföldön kerül értékesítésre**. Az egyik vetőmag-termelő azt is említette, hogy, bár szívesen állítana elő hazai fajtákból bio-minősítésű vetőmagot, a hazai fajták szaporítóanyag előállításához a termesztési jogok nem feltétlenül állnak rendelkezésre.

A vetőmag termelők számára nehézséget jelent, hogy úgy érzékelik, hogy **a kereslet a magyar gazdák részéről nagyon későn**, gyakran csak a tavaszi vagy az őszi vetési időben **jelentkezik**. Emiatt gyakran előfordul, hogy az ökológiai módon előállított vetőmag-tételt az utolsó pillanatban mégis lecsávazzák

és konvencionálisként értékesítik. Elhangzott, hogy amíg lehetséges a konvencionális csávázatlan vetőmagok felhasználása az ökológiai természetben, a vetőmag-termelők nem motiváltak a költségesen és csak sok technikai nehézség árán létrehozható bio-minősítésű vetőmagok előállításában.

Ugyanakkor a csávázatlan vetőmagok használatának **teljes megtiltása ellehetetlenítene a termelőket**. A megoldást az ökológiai vetőmagok elérhető áron, széles választékkal és megfelelő mennyiségben történő hazai termelése jelenthetné. Ehhez minden bizonnyal **állami támogatásra lenne szükség**.

Szintén elhangzott az a meglátás, hogy annak ellenére, hogy a genetikailag módosított növények termesztését szigorúan szabályozzák hazánkban, **a gyakorlatban nehezen lehet ellenőrizni**, hogy a beszerzett **vetőmagok biztosan nem genetikailag módosított növényektől származnak**. Erre a felszólaló szerint gyakran a forgalomba hozó cégek sem vállalnak felelősséget. A GMO-kockázat szintén megerősíti a hazai biovetőmag-előállítás fejlesztésének szükségességét, mely Magyarország GMO-mentes státusza miatt **nemzetközileg is versenyképes ágazattá válhat**.

A hazai nemesítési és fajtaengedélyeztetési gyakorlat ma általánosságban az, hogy **konvencionális nemesítési eljárásokkal** előállított fajtákból ökológiai gazdaságokban bio-minősítésű vetőmagot nyernek. Az lenne a jobb megoldás, ha már maga **a nemesítési folyamat is az ökológiai gazdálkodásnak megfelelő módszerek alapján történne**. Ilyenre külföldön több példa is található, itthon pl. Martonvásáron folyik/folyt gabonafélék öko-nemesítése Kovács Géza (†) vezetésével. A többi vetőmag-nemesítő intézetnek ökológiai gazdálkodásban való termesztésre ajánlott fajtái vannak.

Az **ökológiai nemesítés** társadalmi-gazdasági formájában is eltérhet a hagyományostól, például az úgynevezett **részvételi nemesítés** esetében, ahol a gazdálkodó partnerré válhat, és akár a nemesítési folyamat irányítója is lehet. A nemesítő ebben a külföldön egyre gyakoribb nemesítési folyamatban a szakértelmével, tanácsadóként járul hozzá a nemesítéshez, melyet maga a gazdálkodó végez. Ez a nemesítési modell többek között alkalmas lehet a **tájfajták továbbnemesítésére** és gazdálkodásba való visszavezetésére is.

A növényfajták nemesítése költséges folyamat. Külföldi példákat lehet találni arra, hogy a részvételi nemesítés során a **költségek egy adott hányadát elosztják a nemesítésben érdekelt és az abban részt vevő szereplők között**. Egy német példában a bio-gabonából készült kenyér árának egy részét pl. visszafordítják a kutatásba. A modell mintául szolgálhat Magyarország számára is.⁹ Az ökológiai nemesítések fellendítéséhez **állami támogatásra és szakmai felügyeletre** is szükség lenne.

A **tájfajták** olyan növényfajták, amelyek az idők során alkalmazkodtak a termőtajuk sajátos környezeti feltételeihez, ökológiai adottságaihoz. Termesztésükre jellemzőek voltak az ipari mezőgazdaság megjelenése előtt használt gazdálkodási módszerek.¹⁰ A fajtákhoz erősen kapcsolódtak a helyi közösségek étkezési szokásai, kulturális hagyományai. A magyar biogazdálkodók jelentős része **szívesen alkalmazza vagy alkalmazná** a tájfajtákat a gazdaságában, amelynek oka többek között a hagyományörzés és a bizalom a régi fajták iránt, valamint az agro-biodiverzitás hosszú távú fenntartására való törekvés. Az 2008/62/EK irányelv, mely a vonatkozó európai szabályozás történetében először rendelkezik a „megőrzendő fajtákról” is, arra ösztönöz, hogy a tájfajtákat, a régi

⁹ A németországi példa részleteit illetően lásd: www.saatgut-forschung.de/

¹⁰ A 65/2011. (VII. 11.) és a 27/2012. (III. 24.) VM rendelet definíciója szerint a tájfajta a regionális, környezeti, helyi ökológiai feltételekhez természetes módon alkalmazkodott, és génerózió által veszélyeztetett zöldecsfajok honos fajtája illetve gyümölcsfajta.

nemesítésű fajtákat részesítsék előnyben a gazdák. Egyes szakértők szerint a tájfajták és a nemesített extenzív fajták **a félig öfenntartó gazdálkodások számára jelenthetnek megoldást**. Az új hazai rendelkezések szerint (104/2009. (VIII. 5.) , 65/2011. (VII. 11.) és a 27/2012. (III. 24.) rendelet) a tájfajta szántóföldi kultúrnövények, zöldségek és gyümölcsök elismerhetők, szaporítóanyaguk forgalomba hozható. Problémát jelent azonban, hogy **a gyakorlatban még nem történt meg a tájfajták minősítése és kevesen foglalkoznak a tájfajták árusításával**. Ennek több oka is van. A „tájfajta rendeletek” nem veszik figyelembe, hogy a környezeti feltételek változásával az adott fajta továbbfejlődhet, és egyes tulajdonságai eltérhetnek a bejegyzésben szereplő leírástól. A fajták leírásánál szintén nehézséget jelentenek az egyöntetűsége és állandóságra vonatkozó elvárások, mert leszűkítik a „tájfajtanak” értelmezhető növények körét. További akadályokat jelentenek a fajták vetőmagjának forgalmazását érintő földrajzi és mennyiségi korlátok.¹¹ Azok az új fajták, amelyek gazdálkodók egyéni nemesítési tevékenységéből vagy részvételi nemesítésből származnak, a jelenlegi szabályozás tekintetében továbbra is légüres térben mozognak. Szintén problémát jelent, hogy **a tájfajták szaporítóanyagához nehéz hozzáférni**, csak kis mennyiségben hozzáférhetők és nagyon kevés az elérhető termesztéstechnológiai információ róluk.

A tápiószelei génbank (Növényi Diverzitás Központ, NÖDIK) gyűjteményének nagyságáról, a megőrzött fajokról, tétélekről, azok származási helyéről egyelőre **a nemzetközi EURISCO adatbázisban** lehet tájékozódni, amely azonban angol és latin nyelvű nomenklatúrája és a fellelhető adatok korlátozottsága miatt inkább a nemesítők számára ad eligazítást, **a gazdálkodók számára kevésbé használható**. Gazdálkodói megkeresés alapján azonban a NÖDIK a kért faj(ok)ra, fajtákra vonatkozó termesztési tulajdonságok figyelembevételével, a rendelkezésre álló, kiadható anyagok függvényében igyekszik tájfajta mag-mintával ellátni a hozzá fordulókat. A nemzetközi egyezmények alapján hozzáférhető gyűjtemény magánszemélyek mellett egyre több civil szervezet és önkormányzat érdeklődésére is számot tart. Az folyamatosan növekvő igények kielégítésének érdekében mindenképpen **szükséges a civil szféra bevonása a tájfajták eredeti termőhelyen történő, on-farm bemutatására**, felszaporításába, majd onnani újbóli elterjesztésére. **Jelenleg még hiányzik az a hazai, központi civil szervezet**, mely felvállalná – külföldi jó példákhoz hasonlóan – egyes génbanki anyagok fenntartását, terjesztését, **a gazdálkodók összefogását**.¹²

Mindez tovább erősíti azt a gyakorlatot, hogy **a gazdák egymás közt, ún. magbörzéken cseréltetik a magokat**, ami természetesen nem tekinthető jogi értelemben kereskedésnek. Ilyen magcserék esetén **nem biztosított a szaporítóanyagok fémzáras vetőmagokkal egyenértékű minősége**, ill. a génbanki minőség. Kockázat szempontjából tehát kitétebb a gazda.

¹¹ *A tájfajta növények elismerésével és vetőmagjaik kereskedelmi forgalmazásáról szóló jogszabályok kapcsán felvetődő nehézségekről részletesebb információkért lásd a 'Farm Seed Opportunities' című európai kutatási projekt erre vonatkozó jelentését: Bocci, R., Chable, V., Kastler, G. és Louwaars, N. (2010): Report on Policy recommendations: set of recommendations on farm conservation strategy, the role of innovative market mechanisms, legislative framework for landraces, conservation varieties and amateur varieties in Europe. Farm Seed Opportunities, Specific Targeted Research Project, VI Framework Programme.*

¹² *Ausztriában például az Arche Noah (<http://www.arche-noah.at>), Svájcban a Pro Specie Rara (<http://www.psrara.org/>) nevű civil szervezet tájfajta zöldség és gyümölcs génbankot tart fenn és emellett népszerűsíti a tájfajta zöldségek és gyümölcsök termesztését, gyakorlati oktatásokat szervez a témában. Az Arche Noah bemutatókertjében vásárolni is lehet tájfajta zöldségek magjait, gumóit, palántáit, gyümölcsfák és cserjék szaporítóanyagait. A szervezet minden évben kiad egy magkatalógust is, amely alapján az ökológiai gazdálkodó tagok által termelt tájfajta zöldségek magjai rendelhetők meg.*

Magyarországon azt is meg kell vizsgálni, hogy a tájfajták eredeti termőhelyükön, eredeti formájukban a jelenlegi (megváltozott) agro-ökológiai körülmények között eredményesen termeszthető-e az ökológiai gazdálkodásban, vagy ehhez további nemesítésre, esetleg termesztéstechnológiájuk fejlesztésére van szükség. Valóban ellenállóbbak bizonyos kórokozókkal, kártevőkkel szemben, mint azt feltételezzük? Megfelelő termésmennyiséget és minőséget adnak az önellátást meghaladó szintű gazdaságokban is? Ehhez elengedhetetlen a **megfelelő üzemi kísérletek beállítása**, amely egyik célkitűzése a 2012-ben elindult ÖMKi on-farm kutatásoknak is (lásd: <http://www.biokutatas.hu/kutatasok/kerteszeti-kutatasok-2012/261-tajfajta-paradicsom-fajtak-osszehasonlitasa>).

- *Javasolt fejlesztési irányok:*
- *Javasolt fejlesztési irányok, követendő példák:*¹³
 - A 2014-től életbe lépő új agrár-támogatási ciklusban szükséges lesz külön az ökológiai gazdálkodásra, ennek fejlesztésére, elterjesztésére és különösképpen a **jó minőségű, változatos és megfelelő mennyiségű szaporítóanyag elérhetőségére** jelentős anyagi forrásokat előirányozni, e nélkül nem várható érdemi előrelépés a kérdésben;
 - Magyarország termőhelyi adottságai lehetővé tennék, hogy **ittthon termeljük meg ökológiai gazdaságokban a bio-minősítésű vetőmagot**;
 - Az új francia vetőmag törvény pl. lehetőséget ad a francia gazdáknak, hogy a **helyi fajták szaporítóanyagait szabadon állítsák elő és értékesítsék, ha csak a régiójukban forgalmazzák azokat**, ez példaként szolgálhatna egy hasonló magyar jogszabály megalkotásához. Egy másik követendő példa a 2010-ben elfogadott svájci modell,¹⁴ amely hivatalos bejegyzés és vetőmag-tanúsítás feltétele nélkül engedélyezi a tájfajták, régi fajták, ökotípusok és réspiaci fajták vetőmagjának forgalmazását;
 - Szükség lenne kézműves **vetőmag előállító gazdaságokra, őket összefogó közhasznú szervezetekre**;
 - **Részvételi nemesítési programokat** kellene indítani külföldi minták alapján. Ezekben sok esetben a gazda az irányító, a nemesítő a szakértelmét, tanácsait adja a munkához. A **költségeken megosztznak a szereplők** a nemesítőtől a végfelhasználóig;
 - A **tájfajtákat** is be kellene vonni a minősítési rendszerbe, hogy engedélyezhetővé váljanak az ökológiai gazdálkodás számára;
 - A tájfajta szaporítóanyagokhoz való **törvényes hozzájutás** lehetőségét a gazdák részéről jelentkező hatalmas igénynek megfelelően feltétlenül bővíteni kellene. Érthető, hogy a jelenlegi helyzetben a tápiószelai génbank (NÖDIK) nem vállalhatja el a szaporítóanyagok génbanki szükségleteken felüli felszaporítását és forgalmazását. A tájfajták szaporításával, forgalomba

¹³ A műhelybeszélgetésen elhangzott javaslatokon kívül további releváns javaslatokért lásd a *Biogazdálkodók Világszövetségének (IFOAM) 2011-ben elfogadott hivatalos állásfoglalását az biogazdálkodásban használt bio-vetőmagokról és egyéb növényi szaporítóanyagokról*: http://www.ifoam.org/press/positions/Organic_Seed_Position_Paper.html

¹⁴ 916.151.1 – Ordonnance du Département Fédéral de l'Economie sur les semences et plants du 7 décembre 1998 (Etat le 1er juillet 2010), Svájci Szövetségi Gazdasági Minisztérium vetőmagokról és szaporítóanyagokról szóló 1998. december 7.-i rendelete (2010. július 1.-i módosítás), www.admin.ch/ch/f/rs/916.151.1.fr.pdf

hozatalával és öko-minősítésével kapcsolatban **pontos jogi szabályozásra** lenne szükség. A **tájfajtákkal kapcsolatos gazdálkodói magigénylések kielégítéséhez** pedig szükség lenne a NÖDIK számára a **szakszerű nem-kormányzati (NGO) segítség** biztosítására. A tájfajták magjainak és szaporítóanyagainak szakszerű felszaporítását és a gazdák szaporítóanyagokkal való ellátását egy országos szinten működő, **erre a célra létrejött független szervezet** tudná legjobban biztosítani.

- A tájfajták régi és nemesített változatait fel kellene szaporítani ökológiai termesztésben. **Decentralizált fajtakísérletek** beállítására van szükség, amik lehetővé teszik a tájfajták ökológiai igényeinek és a termék piacképességének megállapítását (*ld. ÖMKi on-farm kísérletek*).
- A gazdák egymás közötti magcseréjének **jogi tisztaságát** biztosítani kellene. Más országokban úgynevezett **gazdaszövetségek** koordinálják ezt a tevékenységet, vagy **erre a célra létrejött civil szervezetek** végzik a fajtafenntartást és értékesítést. Ezek mintaként szolgálhatnak a hazai megvalósításhoz.
- A biogazdák önálló vetőmagfogatását **szakmailag támogatni kellene**. Egyrészt **képzéseket** kellene szervezni ebben a témakörben (izolálás, keresztbeporzás elkerülése, magok betakarítása, tisztítása, tárolása).¹⁵ Ezek során fel lehet használni a hazai szakemberek tudását és a külföldi tapasztalatokat is. Továbbá időszerű lenne a témában elérhető gyakorlatorientált irodalom megjelenése is. Másrészt az önálló minőségi magfogást **ösztönző jogi és adminisztratív környezetet** kellene létrehozni.
- További szakmai, szűk körben zajló **megbeszéléseket** kellene tartani az ökológiai szaporítóanyag témában, akár növénycsoportonként külön-külön, hogy részleteiben is áttekintsük ezt a szerteágazó témakört.

¹⁵ Lásd pl. a NÖDIK és az ÖMKi paradicsom tájfajták magfogásáról szóló tájékoztatóját:
<http://www.biokutatas.hu/esemenyek/tajfajta-burgonyak-es-paradicsomok>

3. Ökológiai termékek értékesítése és marketingje

Készítette: Tarnai Mária

Átnézték, kiegészítették: Fröhwald Ferenc, Földi Mihály, Dr. Drexler Dóra

Problémafelvetés:

A biotermékek **piaci részesedése** ma Magyarországon **csökkent**, a hazai előállítású termékek túlnyomó része **alacsony feldolgozottsági fokon, export piacokon kerül értékesítésre**. Ugyanakkor a belső fogyasztás **túlnyomó (mintegy 90 %-os) része import áru**.

A szekcióban azt jártuk körül, hogy miképp növelhetnénk a biotermékek hazai fogyasztását, javíthatnánk piaci helyzetüket, különös tekintettel a hazai előállítású termékekre. Megvizsgáltunk néhány fontosabb tényezőt, amely kritikus lehet a biotermékek piacfejlesztése szempontjából, és megkíséreltünk lehetséges megoldásokat is felvázolni a fenti célok elérése érdekében.

Felvezető kérdések:

1. Milyen szerepe van a biotermékek piaci teljesítményében az alábbi jellemzőknek: ár, hozzáférhetőség, minőség, mennyiség, vevői bizalom, fogyasztói tájékoztatás, marketing, választék?
2. Kik azok, akik a fenti jellemzőkkel kapcsolatosan hozzá tudnának járulni a jelenlegi helyzet javulásához?
3. Milyen megoldási lépések lehetségesek?

A szekcióban folytatott vita főbb hangsúlyai az alábbi témákat érintették:

Ár

A vita azzal a kérdéssel indult, hogy **miért ilyen drágák** a biotermékek. A kérdés körül több főbb véleménycsoport is kialakult. Az egyik szerint a biotermékek átlagfogyasztó számára **megfizethetetlenül drágák**, ami probléma, hiszen a biotermékek térnyerését akadályozza, mert az ár az egyik (időnként a legfontosabb) döntési szempont.

Egy másik megközelítés szerint ugyanakkor a magas ár egy része termelési jellemzőkkel **indokolt** (magasabb élőmunka igény és kockázatok, kisebb termésmennyiség). Harmadrészt a véleményezők szerint a magas árakat **a hazai piac¹⁶ jellegzetességei** alakították ilyenre.

Ezzel együtt nem igazán tudjuk, hiszen **nincsenek róla megbízható adataink**, hogy valójában **milyen piaccal** is nézünk szembe például a fogyasztók árelfogadási szintjeit tekintve.

¹⁶ A „bio piaca”, a „piac” és hasonló kifejezéseknél a biotermékek közgazdasági értelemben vett piacára utalunk. A „biopiac” szó jelöli a konkrét értékesítési helyet.

- *Javasolt fejlesztési irányok:*
 - Mindenképpen szükség volna további **tudományos kutatásokra**, amelyek a **biotermékek hazai keresletét** már lezajlott folyamatok alapján leírják és prognosztizálják. Például az azonos típusú konvencionális és biotermékek eltérő kiskereskedelmi árából és a termékek forgási sebességéből kiindulva következtetni lehet a **felárfizetés hajlandóságára**.
 - A biotermesztésre átállni szándékozó gazdálkodók számára jelenthet könnyebbséget, ha léteznek **számítások** a biogazdálkodás tényleges **önköltségeiről** különböző kultúrákra és termesztési technológiákra vetítve (ld. tesztüzemi hálózat kialakítását az oktatás szekcióban).

Értékesítési csatornák

Sok résztvevőt foglalkoztatott az a kérdés, hogy **kevés a biopiac**, és hogy valamiért nem alakulnak újak, noha a több, kicsi, regionális piac jobb megoldásnak tűnik, mint a jelenlegi központosított, korlátozott belépést és férőhelyet biztosító állapot. Erősíti ezt a feltételezést az is, hogy ezen a meglévő piacon is **nagyobb a kereslet a kínálatnál**:

„A sok kis piac az ár, a verseny és a fogyasztó szempontjából is sokkal jobb lenne, mint egy nagy. Nem normális és környezeti szempontból sem jó, hogy 2-300 km-ről jönnek fel ide árusok.” - hangzott egy vélemény.

Az új piacok indításakor viszont mindeddig **nehézségekbe ütköztek** a szervezők. A jelek szerint jól át kell gondolni, hogy miként lehet elindítani egy új helyet:

„Megpróbáltunk új piacot nyitni a II. kerületben, a Klebelsberg Kultúrkúria udvarán, de az árusok sem akarnak nagyon átjönni, csak ha már bejáratott, de amíg nincs áru, addig vevő sem jön, először az árus kell.” - mondta egy résztvevő.

Ebből az is következik, hogy jelenleg **kevés a frissen fogyasztható terméket, ill. hazai feldolgozott bio-élelmiszert előállító termelő, ill. árus**, hiszen a meglévőket igyekeznek átcsábítani az új helyekre is, nem pedig az újabbak számára, az ő igényeik alapján szerveznek piacot.

Ám az is nyilvánvaló, hogy a biopiac **csak egy formája** az értékesítésnek, és e mellett az egyéb értékesítési csatornák is komoly figyelmet érdemelnek. Ez egybecseng a konferencia egyik plenáris előadásával, amely szerint az **élelmiszerláncok**, a **közvetlen** és az **internetes** értékesítés is komoly részesedéssel bír a biotermékek piacán. Külföldi tapasztalatok is azt mutatják, hogy **a biotermelők számát az élelmiszerláncok által nyújtott nagyobb és állandóbb piaci lehetőség tudja igazán jelentősen megnövelni**.

- *Javasolt fejlesztési irányok:*
 - Mindenképpen érdemes egy, az értékesítés itt felvetődött kérdéseit mélyebben megvitató, akár közös cselekvést felvázoló **találkozót** szervezni.

Az ÖMKi 2012. június és július folyamán szervezte meg első ilyen jellegű információs találkozóját, amin a biogazdák együttműködési lehetőségeiről volt szó. Ősz folyamán pedig a termelői-fogyasztói együttműködésekkel kapcsolatos kutató- és informáló munkára fogunk ismét nagyobb hangsúlyt fektetni.

Információ, kommunikáció, marketing, szemléletformálás

A szekció nagyon korai szakaszában felmerült az **információhiány** kérdése. A résztvevők szerint ez egyrészt a **fogyasztók oldalán** tapasztalható: nem világos számukra, hogy **mi a bio**, honnan jön, mennyire megbízható stb.

Ám a **biogazdák** sem minden esetben férnek hozzá könnyen a szükséges **piaci információkhoz**, ill. nem képesek megfelelni a nagyobb értékesítők elvárásainak. Ezen a gazdák **összefogásával** létrehozott szervezetek (pl. termelő és értékesítési szövetkezetek, termelői csoportok) tudnának segíteni, közösen megszervezve megoszlanának a **piaci érdekérvényesítés és az értékesítés** költségei is.

A résztvevők aláhúzták a biotermékek **marketingjének** fontosságát is, hangsúlyozták ennek tudatos, tényeken alapuló alakítását, a piac folyamatos figyelését, innovatív marketingeszközök alkalmazását (a hagyományos reklám helyett). Tanulni kellene más iparágaktól, már működő rendszerektől, olcsó, gerillamarketing eszközöket, a fogyasztók aktivizálását kellene bevetni. Az **állami szerepvállalás a bio marketingjében** megkerülhetetlen fontosságú.

• Javasolt fejlesztési irányok:

- A **fogyasztók tájékoztatása** nagyon széles körű kérdés, ebben a bioágazat szereplőinek érdemes együttműködéseket indítani **oktatási intézményekkel** (ld. oktatás szekció) és környezeti neveléssel foglalkozó **civil szervezetekkel**, akik például a gyerekeken keresztül informálják a szülőket is.
- A biogazdák információhiányán sokat segíthet az **önszerveződés**. Az információ, **speciális szakismeretek** megszerzése egy-egy gazdálkodó számára fajlagosan óriási költséget (idő- és energiaráfordítást) jelenthet, ám együttesen megoszlanak ezek a terhek. Egy **termelői csoport** számára például távolról sem elképzelhetetlen egy értékesítésben, vagy ökológiai természetstechnológiákban járatos szakember alkalmazása, vagy piacfelmérések megrendelése.
- A termékek tudatos és **innovatív marketingjére** vonatkozó fenti javaslatok szintén egyszerűbbek, ha szervezetten alkalmazzák őket.
- Erős igény jelent meg a résztvevők részéről az **állami szerepvállalás** valamilyen formájára a biotermékeket segítő szemléletformálásban, kommunikációban, marketingben.

A termelés körülményei

A vita hozzászólói a biotermékek nagyobb arányú elterjedését akadályozó tényezőként értékelték egy sor tényezőt, ami speciálisan a biotermelés sajátja. Ilyenek voltak a **nagyobb termelési költségek** (élőmunka igény, kockázatok, ellenőrzés költségei), ami körül kisebb vita is kialakult:

„Csökkenteni/támogatni kellene az ellenőrzési díjakat, mert a kisebb (részben önellátó, csak a fölösleget értékesítő) termelők részéről így szóba sem jön a minősítés megszerzése.” – hangzott el.

Akadályozó tényezőként merültek fel a termelők egyéb adottságai is, mint például a **kis üzemméret** (ami egyébként előny is lehet), a **tőkehiány**, a **piaci ismeretek hiánya**, és az, hogy sokszor **nem a piac igényeire rugalmasan reagálva termelnek**.

Az **exportra termelésről** kisebb vita alakult ki egy felvetés kapcsán, amely szerint az exportra termeléssel fel lehetne fejleszteni annyira a hazai termelést, hogy nagyobb üzemek jöjjenek létre,

majd az így létrejövő méretgazdaságossági előnyökkel a hazai piacot is olcsóbban és jobban ki lehetne szolgálni. Ehhez azonban termelési szerkezetátalakításra is szükség lenne, hiszen az exporttermékek zömében tőzsdecikkekből állnak, ami nem elégíti ki a lakossági igényeket.

- *Javasolt fejlesztési irányok:*

- Megfontolandó a termelők **adminisztratív terheinek**, ill. az **ellenőrzés költségességének** csökkentése/támogatása, vagy alternatív, **költséghatékonyabb ellenőrzési rendszerek** bevezetése a kistermelők számára (erre léteznek külföldi példák).
- Az egyenként túl kicsi termelők problémáinak egy jelentős részén a termelés másokkal való összehangolása, a **közös piacra lépés, közös marketing** segíthet. Ehhez szükséges további, kifejezetten **ilyen témájú találkozók, képzések** megszervezése, amiben az ÖMKi kész koordináló szerepet vállalni.

Bizalom, minőség

Egyetértés alakult ki a résztvevők között a **bizalom fontosságáról** a biotermékek piacán, amire egyfelől a vevő és a termelő, ill. a piacszervező **személyes kapcsolata** lehet a garancia.

Ami kihívások elé állítja a termékek előállítóit és forgalmazóit az az, ha nincsen lehetőség a személyes kapcsolatra a vásárlóval. Ebben az esetben a bizalmat **magában a termékben** is őrizni kell (megfelelő minőségi szint tartásával, transzparens minőség biztosítással, a minőség folyamatos emelésével). Biztosítani kell a **nyomon követhetőséget**, a **termék hitelességét**, és a **vevővel való kommunikációt** is ehhez kell igazítani. A vevő mindenkor megfelelő és **autentikus információval** kell, hogy rendelkezzen a termékekről, az előállítás körülményeiről és helyéről, azok környezeti/egészségi jelentőségéről. Az árutermelés, tanúsítás és értékesítés folyamatának nyilvános és állandóan aktualizált internetes megjelenítése pl. biztosíthatja a teljes transzparenciát.

Felmerült, hogy a biotermékek terjedését segíthetné a nagyobb választék a magas minőségű, megbízható termékekből (a már említett elérhető áron). Ezt a **bio-élelmiszer előállítók**, valamint **termékeik számának és mennyiségének növekedése**, és a **helyi piacok** alakulása támogathatná. A piac és a termékmennyiség szélesítésével ugyanis az **ár is versenyképesebbé** válna, és így könnyebb lenne tartani a lépést a konvencionális termékekkel.

Hasonlóan fontos a résztvevők szerint a **termékfeldolgozás** fejlesztése, a magasabb hozzáadott értékű, kiváló minőségű **magyar biotermékek** előállítása, az import fokozatos kiváltása.

- *Javasolt fejlesztési irányok:*

- A termelők és a fogyasztók közvetlen, személyes kapcsolata nagyban hozzájárul a bizalom létrejöttéhez és megőrzéséhez. Érdemes fejleszteni a **közösség által támogatott mezőgazdasági** modelleket (CSA, AMAP rendszerek), ahol ez hatékonyan megvalósul, és rendszeres, biztos jövedelmet garantál a gazdálkodóknak.¹⁷

¹⁷ A Tudatos Vásárlók Egyesületével és a SZIE ESSRG kutatócsoportjával együttműködésben az ÖMKi 2012. február 3-án tartotta az első műhelytalálkozót a közösség által támogatott mezőgazdaság témájában hazai gazdák számára. A rendezvény egyik konklúziója volt, hogy további hasonló továbbképző/informáló eseményekre lenne szükség ahhoz, hogy a hazai érdeklődők

- Az egyéb, közvetett értékesítési módok esetében a bizalom garantálása érdekében szükséges lenne az **értékesítők** és a **vásárlók** alaposabb **tájékoztatása**. Ez különböző eszközök segítségével valósulhat meg (pl. szemléletformáló **képzések**, csomagoláson feltüntetett bővebb **tájékoztatás**, számítógépes **nyomon követhetőségi rendszer**, független fenntarthatósági **termékértékelés** révén).
- A biotermékekről, az öko tanúsításról, az **ökológiai mezőgazdálkodás környezeti és társadalmi szolgáltatásairól** és a rendszer hitelességének kérdéseiről szükség lenne egy aktuális adatokkal és tudományos eredményekkel alátámasztott **tanulmányra**, és annak megismertetéséhez egy **ismeretterjesztő kampányra**, mert a fogyasztók többsége nincsen tisztában a bio-élelmiszerek nyújtotta előnyökkel, ill. általános a **szkepszis** a biotermékek hitelességével és a rendszer megbízhatóságával kapcsolatban.
- A fent említett elemzés eredménye a gazdálkodók számára is tanulságos lenne, mivel **feltárná az elkövetett hibák** és az esetleges csalási kísérletek jellegét és számát, és hozzájárulna a hibátényező és a visszaélések **visszaszorításához**.

Keresleti oldal, a vevők motivációi

A biotermék vásárlók oldalán többféle **motivációval** találkozhatunk. Több forrás és több résztvevő szerint a legtöbb bioterméket vásárló motivációja **egészségügyi természetű**. Gyakori, hogy súlyos betegségben szenvedők, lábadozók, vagy kisgyermekes családok vásárolnak biotermékeket. További fontos motivációként értékelték a résztvevők a **presztízsvásárlást** (a drágább termékek divatja), illetve a **fenntarthatósági megfontolásokat**. A biotermékek melletti döntést általában nagyban **befolyásolja az ár**.

Az egészségügyi motiváció erőssége **speciális magyar jelenség**. A nyugat-európai országok többségében a környezettudatosság az elsődleges szempont a biotermékek vásárlásánál.

Vita alakult ki abban a kérdésben, hogy ténylegesen **mekkora a biotermékek iránti kereslet hazánkban**, ez a bio piacáról elérhető megbízható adatok hiányában jelenleg nehezen eldönthető. A panaszok, problémák és az anomáliák felemlegetése viszont azt mutatja, hogy hazai termelők számára meglehetősen nehéz feladat az értékesítés.

- *Javasolt fejlesztési irányok:*

- Szükség lenne az **aktuális vásárlói motivációkat** és a biotermékek aktuális **társadalmi megítélését** felmérő **reprezentatív vizsgálatra**, hogy meg tudjuk állapítani a jelenlegi helyzetet, és a későbbiekben viszonyítani tudjuk ehhez az ágazat fejlődését. Ez az **Ökológiai Akcióterv** részeként, annak sikerességi mutatójaként is szolgálhat.
- Nagy szükség lenne a hazai biotermékek **piaci elemzésére**, hogy megfelelő **adatokkal rendelkezünk** a hazai termelés és az import piaci volumenéről, a kül- és belföldi értékesítési csatornákról és piaci részesedésükről. A **piac transzparenciája** a gazdálkodók és a fogyasztók érdekeit szolgálná, hiszen így sokkal kevésbé lennének kiszolgáltatottak a kereskedők és az

biztonságosabban, megalapozottabban kezdhessenek neki a CSA rendszerű gazdálkodás kialakításának. A következő termelői-fogyasztói közösségekről szóló rendezvényt 2013 tavaszára tervezzük.

értékesítők felé. A felmérés egyúttal viszonyítási alapja lenne az ágazat további fejlődésének. Az **adatszolgáltatás** előírásával az állam nagyot lendíthetne ezen az ügyön.

Állami szerepvállalás

Hangsúlyosan jelent meg az elhangzott vélemények között, hogy a biotermékek terjesztésében, a bioágazat fejlesztésében **szerepet kellene vállalnia az államnak**. A bioról szóló kommunikációban, szemléletformálásban, kutatás-fejlesztésben **állami szintű stratégia és cselekvési terv (Ökogaárdálkodási Stratégia és Akcióterv)** kialakítására lenne szükség, mint ahogyan ez Európa legtöbb országában már megvalósult. Mindez meg is jelenik a Nemzeti Vidékstratégiában. Az ökogaárdálkodási stratégia és a cselekvési terv (**akcióterv**) kialakítása **az ágazat szereplőinek széles körű bevonásával** kell, hogy megvalósuljon. A konszenzussal meghatározott konkrét intézkedéseket **pályázatok, támogatások** révén lehetne megvalósítani.

- *Javasolt fejlesztési irányok:*

- Az e pontban felmerült igényeket szükséges volna **részletesebben kidolgozni az érintettek bevonásával**. A szakmai konszenzussal kialakított **akciótervben** azonosíthatók lennének azok a fejlesztések, melyek megoldhatók a termelők, forgalmazók, civil szervezetek, kutatók és fogyasztók közötti együttműködések által, **önerőből**, és célzottan meg lehetne fogalmazni, hogy mely kérdésekben van feltétlenül szükség az **állam anyagi/szervezeti szerepvállalására**. Így, kevesebb témára fókuszálva az állami fejlesztések **hatékonyabbak** lehetnek.

Összefogás, alulról építkező folyamatok

Az állami szerepvállalás iránti igény mellett fontosak azok a felvetések, amelyek a piac szereplőinek **összefogásán** és saját, közös erején alapuló megoldási javaslatokról szólnak, és az **önszerveződés** fontosságát hangsúlyozták.

- *Javasolt fejlesztési irányok:*

- E hozzászólások alapján nagy lehetőség mutatkozik a termelők közös, értékesítés-növelést, piacszélesítést célzó **összefogásában**, pl. a termelői csoportok és a termelő és értékesítési szövetkezetek létrehozásában és megerősítésében, a kartelltörekvések kizárásával.
- Nagyobb szerveződésben a biogaárdálkodás szereplői már hatékonyabban tudnak fellépni a piacon, és a **különlegesebb szakismeretek** megszerzésének, a gazdák képzésének költsége is megoszlanak a résztvevők között.
- Szintén megfogalmazódott, hogy az **ellenőrző szervezetek** munkáját jobban **össze kellene hangolni** a közös ügy, a bioágazat fejlesztése érdekében. **Közös engedélyezett szerlistára**, közös **ágazati statisztikai jelentésekre** lenne szükség, valamint olyan **biopiacokra**, ahol mindkét szervezet által tanúsított termelők megjelenhetnek. Mivel a két szervezet között konfliktus áll fenn és együttműködésükre jelen állapotok szerint nem lehet számítani, felmerül az igény, hogy egy **független szervezet** vállaljon koordináló, szervező szerepet közöttük. (Az ÖMKi eddigi rendezvényein és kiadványaiban már be is töltötte ezt a szakmai egyesítő szerepet.)